

บทที่ ๑

บทนำ

เรื่องราวเกี่ยวกับแม่ชีไทยในสถาบันพุทธศาสนามีการศึกษาค้นคว้าวิจัยกันน้อยมากทั้ง ๆ ที่กลุ่มบุคคลเหล่านี้ก็มีจำนวนนับได้ว่าไม่น้อยเลย และยังมีส่วนสำคัญต่อการช่วยทำนุบำรุงหรือสร้างศรัทธาและการช่วยเผยแผ่พุทธศาสนาอีกด้วย สังคมเองก็ให้ความสนใจต่อกลุ่มแม่ชีนี้น้อยมาก เมื่อเทียบกับแม่ชีในคริสต์ศาสนาผู้ซึ่งมีโอกาสอุทิศตนทำประโยชน์ต่อสังคมได้มากกว่า เนื่องจากมีองค์กรที่คอยให้ความช่วยเหลือสนับสนุนในเรื่องเงินทอง นอกจากนี้แล้วหน่วยงานในประเทศไทยที่เกี่ยวข้องกับสถาบันศาสนา เช่น กรมการศาสนา มหาเถรสมาคม รวมทั้งรัฐบาลเองก็ไม่ได้สนใจหรือช่วยเหลือสนับสนุนเท่าที่ควร ดังนั้นแม่ชีจึง เป็นกลุ่มสตรีที่แทบจะกล่าวได้ว่าเป็นผู้ที่ถูกสังคมลืม สาเหตุสำคัญของการที่แม่ชีมีสภาพความเป็นอยู่ดัง เช่นในปัจจุบันก็สืบเนื่องมาจากสถานภาพและบทบาทของแม่ชีเอง เป็นสำคัญ จากการศึกษาในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วอันสืบเนื่องมาจากความเจริญก้าวหน้าของวิทยาการต่าง ๆ ทำให้กลุ่มแม่ชีเหล่านี้ต้องมีการเปลี่ยนแปลงบทบาทและสถานภาพของตนตามไปด้วย ดังเช่น มีการจัดตั้งสำนักต่าง ๆ การร่วมมือกันก่อตั้งสถาบันแม่ชีไทยเพื่อจะได้ร่วมมือกันทำกิจกรรมในด้านต่าง ๆ จุดประสงค์สำคัญก็คือต้องการจะยกระดับฐานะของตนในสังคมให้สูงขึ้น

คำว่า ชี ตามความหมายในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (๒๕๒๔ : ๒๖๔) หมายถึงหญิงที่นุ่งขาว ห่มขาว โจนคิ้ว โจนผม ถือคิ้ว นักบวชหญิงซึ่งเรียกว่าแม่ชี สำหรับแม่ชีไทยที่จะทำการศึกษานี้ หมายถึงกลุ่มสตรีที่ผ่านการบวชตามจารีตประเพณีในพุทธศาสนา นุ่งขาวห่มขาว โจนผม โจนคิ้ว ถือคิ้ว ๘ อาศัยอยู่ตามวัดหรือสำนักชี แต่ยังมีกลุ่มสตรีอื่น ๆ ที่สังคมเรียกว่านักบวช แต่มีชื่อเรียกแตกต่างกันออกไป ซึ่งจะกล่าวในบทต่อ ๆ ไป

ในการศึกษาเกี่ยวกับสถานภาพและบทบาทของแม่ชีนั้นจำต้องศึกษาถึงสถานภาพและบทบาทของสตรีในทางพุทธศาสนาย้อนหลังไปสมัยพุทธกาล ตลอดจนความหมายอื่น ๆ และประวัติความเป็นมาของแม่ชี เพื่อจะได้ทราบถึงการเปลี่ยนแปลงในสถานภาพและบทบาทของสตรีในทางพุทธ-

ศาสนาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน รวมทั้งปัจจัยที่เป็นตัวจำกัดสถานภาพและบทบาทของแม่ชี องค์การที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการกำหนดบทบาทและการบริหารของแม่ชี ตลอดจนศึกษาถึงทัศนคติท่าทีของแม่ชีและประชาชนที่มีต่อ เรื่องดังกล่าวว่ามีความคิดเห็นเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร ประชาชนจะยอมรับบทบาทของแม่ชีในด้านใดบ้างมากน้อยเพียงไร

จากการที่มีผู้ศึกษาในเรื่องเกี่ยวกับสถานภาพและบทบาทของสตรีในทางพุทธศาสนา ซึ่งหมายรวมถึงแม่ชีด้วยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จะเห็นได้ว่าพุทธศาสนาในอดีตมีส่วนสำคัญต่อการช่วยยกระดับฐานะของสตรีอย่างมาก เห็นได้ชัดในสังคมอินเดียสมัยพุทธกาล (ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์ ๒๕๒๔ : ๑) การที่พระพุทธเจ้าได้ทรงอนุญาตให้สตรีที่สามารถปฏิบัติตามบทบัญญัติต่าง ๆ บวชเป็นภิกษุณีได้ เช่นเดียวกับการบวชเป็นภิกษุสงฆ์ของบุรุษ นอกจากนี้แล้วยังยกย่องภิกษุณีที่มีความเฉลียวฉลาดในด้านต่าง ๆ อีกด้วย (เสมอ บุญมา ๒๕๒๓ : ๓๖-๓๘) เท่ากับว่าเป็นการยอมรับความสามารถของสตรีและเป็นการช่วยยกระดับฐานะของสตรีให้สูงขึ้นอย่างไม่เคยมีปรากฏมาก่อนในสังคมสมัยนั้น แต่ต่อมาภิกษุณีในพุทธศาสนาได้สูญหายไป ซึ่งสาเหตุของการล้นสูญไปของพุทธบริษัทนี้ได้มีผู้ตั้งข้อสงสัย เกิดว่าเป็นเพราะพุทธบัญญัติที่มีเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ จนกลายเป็นสิ่งที่เข้มงวดกวดขันมาก เป็นสาเหตุที่สำคัญ (ปิ่น มุทุกันต์ ๒๕๑๓ : ๒๗๕-๒๘๒, เสมอ บุญมา ๒๕๒๓ : ๔๕-๔๖) ในขณะที่ภิกษุณีมีวินัยเพียง ๒๒๗ ข้อ แต่ภิกษุณีท้ายสุดแล้วจะมีวินัยเพื่อควบคุมความประพฤติเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ จนในที่สุดมีถึง ๓๑๑ ข้อ จึงยากแก่การที่ภิกษุณีในรุ่นต่อมาจะปฏิบัติได้อย่างเคร่งครัด เมื่อภิกษุณีได้เสื่อมสูญไปแล้วสตรีก็ยังคงมีความปรารถนาจะเข้าไปมีส่วนร่วมอย่างใกล้ชิดกับศาสนาตั้งเช่นแต่ก่อน จึงได้มีการปฏิบัติธรรมในรูปของอุบาสิกาหรือที่เรียกกันทั่วไปว่าแม่ชี ถือศีล ๘ หรือศีล ๑๐ มีการนุ่งห่มที่แตกต่างไปจากฆราวาสตามแบบอย่างของสำนักที่ตนทำการบวชอยู่นั้น ซึ่งอันที่จริงแล้วอุบาสิกาที่ถือศีล ๘ นี้ก็มีมาแต่สมัยพุทธกาลแล้วเหมือนกัน แต่จะมีความแตกต่างไปจากปัจจุบันเพียงเล็กน้อยในเรื่องระเบียบของการนุ่งห่ม การโกนผม โกนคิ้ว (พระครูนิเทศธรรมาราม ๒๕๒๔ ก : ๓๔-๓๕) เนื่องจากแม่ชีนี้มีได้มีสถานภาพเป็นนักบวชตามหลักพุทธศาสนา แต่จากสภาพความเป็นจริงในสังคมไทยแม่ชีมีสถานภาพที่กำกึ่งระหว่างการเป็นนักบวชและการเป็นฆราวาส แม้ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (๒๕๒๕ : ๒๖๘) ก็ยังหมายถึงนักบวช แต่องค์กรต่าง ๆ ในทางศาสนาถือว่าแม่ชีเป็นเพียงอุบาสิกาที่เคร่งในศีลเท่านั้น จึงมิได้มีการควบคุมหรือสนับสนุนดังเช่นภิกษุสงฆ์แต่ประการใด ทำให้ขาดระเบียบที่จะควบคุมแม่ชีให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ซึ่งจากสาเหตุนี้นำมาสู่ปัญหาต่าง ๆ เป็นต้นว่า ปัญหาแม่ชีขอทานซึ่งเป็น

ปัญหาที่ก่อให้เกิดภาพพจน์อันไม่ดีงามแก่พุทธศาสนาในสังคมไทยที่เห็นได้ชัดเจน ปัญหาการแตกแยก เป็นสำนักต่าง ๆ หรือแม่ชีประเภทต่าง ๆ จากปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ทำให้แม่ชีได้พยายามรวมตัวกันก่อตั้ง เป็นสถาบันแม่ชีไทย เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๕ โดยมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญก็เพื่อจะยกระดับฐานะของตนในสังคมให้สูงขึ้นโดยการร่วมมือกันทำประโยชน์ต่อศาสนาและสังคม และเพื่อจะให้มีระเบียบ กฎเกณฑ์เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพื่อสะดวกต่อการควบคุมและปกครอง แต่อย่างไรก็ตามบทบาทของแม่ชีในด้านหนึ่งด้านใดจำเป็นต้องขึ้นกับทัศนคติท่าทีของประชาชนและแม่ชีอื่น ๆ ที่จะมีต่อพฤติกรรมนั้นด้วย ถ้าหากประชาชนให้การยอมรับและสนับสนุนแล้วโอกาสที่แม่ชีจะแสดงบทบาทนั้น ๆ เพื่อการยกระดับฐานะของตนก็พลอยมีมากไปด้วย ถ้าหากพิจารณาให้ดีแล้วจะเห็นได้ว่าแม่ชีนี้สามารถจะเป็นกำลังอันสำคัญที่จะช่วยในการพัฒนาประเทศไทยได้อย่างดียิ่งถ้าได้รับการสนับสนุนเอาใจใส่จากฝ่ายองค์กรทางศาสนา รัฐบาลรวมทั้งประชาชนด้วย

ขอบเขตของการศึกษา

จะทำการศึกษาในเรื่อง

- ๑) ความเป็นมาของสถานภาพและบทบาทของสตรีในทางพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาล
- ๒) ความหมาย ประวัติความเป็นมาของแม่ชีในพุทธศาสนา
- ๓) สถานภาพและบทบาทของแม่ชีในอดีตจนถึงปัจจุบัน ปัจจัยที่เป็นตัวจำกัดสถานภาพและบทบาทของแม่ชี ตลอดจนองค์กรที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกำหนดบทบาทและการบริหารของแม่ชี
- ๔) ทัศนคติท่าทีของแม่ชีและประชาชนที่มีต่อสถานภาพและบทบาทของแม่ชี

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

เพื่อจะศึกษาถึงความเป็นมาของสถานภาพและบทบาทของสตรีทางพุทธศาสนา ความหมาย ประวัติความเป็นมาของแม่ชีในประเทศไทย การเปลี่ยนแปลงของสถานภาพและบทบาทของแม่ชีประเภทต่าง ๆ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ปัจจัยที่เป็นตัวจำกัดสถานภาพและบทบาทรวมทั้งองค์กรที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกำหนดบทบาทและการปกครองของแม่ชี ตลอดจนศึกษาถึงทัศนคติท่าทีของแม่ชีและประชาชนที่มีต่อสถานภาพและบทบาทของแม่ชีในปัจจุบัน ทั้งนี้เพื่อจะได้เป็นประโยชน์ในการที่จะนำไปพิจารณาทบทวนแก้ไขปรับปรุงในส่วนของแม่ชีทั่ว ๆ ไป สถาบันแม่ชีไทย ตลอดจนหน่วยงานอื่น ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องต่อไป

คำจำกัดความ

แม่ชี หมายถึง แม่ชีไทย คือ สตรีที่ผ่านการบวชตามจารีตประเพณีในพุทธศาสนา นุ่งขาว ห่มขาว โกนผม โกนคิ้ว ปฏิญาณตนรับศีล ๘ เป็นนิจศีล

สถานภาพของแม่ชี หมายถึง สิทธิหน้าที่โดยทั่วไปของแม่ชีที่มีอยู่ในสังคมและตามหลักพุทธศาสนาดังที่เข้าใจกันทั่วไปในสังคม

บทบาทของแม่ชี หมายถึง การประพฤติปฏิบัติของแม่ชีตามสิทธิและหน้าที่ที่มีอยู่ในสังคม และตามหลักพุทธศาสนาดังที่เข้าใจกันทั่วไปในสังคม

ทัศนคติที่มีต่อสถานภาพและบทบาทของแม่ชี หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดของบุคคลใดบุคคลหนึ่งเกี่ยวกับสถานภาพและบทบาทของแม่ชีในเรื่องต่าง ๆ

แนวความคิดที่สำคัญ

๑) แม่ชี เป็นกลุ่มสตรีที่มีความใกล้ชิดศาสนามากที่สุด และมีความสำคัญต่อความรุ่งเรือง และความเสื่อมของพุทธศาสนาด้วยไม่น้อย จึงสมควรที่จะต้องมีบทบาทต่อศาสนาและสังคม

๒) จากสภาพการณ์ในปัจจุบันอันเป็นผลสืบเนื่องมาแต่อดีต สถานภาพของแม่ชียังไม่มีความชัดเจนระหว่างการเป็นนักบวชหรือการเป็นเพียงฆราวาส เป็นผลทำให้แม่ชีต้องพยายามปรับปรุงบทบาทต่าง ๆ ของตน เพื่อให้สังคมยอมรับ

๓) ทั้งประชาชนและแม่ชีด้วยกันเองต่างเห็นว่าแม่ชีเป็นกลุ่มบุคคลจำนวนไม่น้อย และมีความสามารถที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมในด้านต่าง ๆ ที่เห็นว่าเหมาะสมต่อสถานภาพของแม่ชี

วิธีการศึกษา

ในการศึกษาสถานภาพและบทบาทของแม่ชีในสังคมไทยนี้ ได้เลือกศึกษาแม่ชีจากสำนักวิปัสณากรรมฐานวัดสร้อยทอง แขวงบางซื่อ กรุงเทพมหานคร จำนวน ๔๗ ท่าน ตลอดจนประชาชนที่อยู่ในละแวกวัดนี้จำนวน ๘๒ คน และในเรื่องบทบาทหรือกิจกรรมที่แม่ชีมีต่อสังคมภายนอกชุมชนก็เลือกศึกษากิจกรรมของแม่ชีที่ศูนย์สภากาชาดไทย เขาล้าน จังหวัดตราด ซึ่งในการศึกษานี้ได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีต่าง ๆ ต่อไปนี้

๑) การค้นคว้าหาข้อมูลจากเอกสาร วารสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแม่ชี ซึ่งข้อมูลทางด้านนี้ได้ค้นคว้าจากห้องสมุดต่าง ๆ เช่น ห้องสมุดคณะรัฐศาสตร์ หอสมุดกลาง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ห้องสมุดสภาวิจัยแห่งชาติ ห้องสมุดกรมการศาสนา สถาบันแม่ชีไทย และตามสำนักของแม่ชี เป็นต้น ข้อมูลที่ได้จากการค้นคว้าเอกสารต่าง ๆ เหล่านี้ เป็นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับประวัติการก่อตั้งของนักบวชหญิงประเภทต่าง ๆ ที่มีชื่อเรียกแตกต่างกันออกไปจากกลุ่มแม่ชี ประวัติการก่อตั้งของกลุ่มต่าง ๆ สภาพความเป็นอยู่และบทบาทที่มีต่อสังคมสำหรับในส่วนของแม่ชีก็เป็นข้อมูลในด้านความเป็นมาของสตรีในทางพุทธศาสนา บทบาทของสตรีในทางศาสนา ตลอดจนกิจกรรมต่าง ๆ ของสถาบันแม่ชีไทยและ ชีวคส์ร้อยทอง

ในส่วนของการค้นคว้าหาข้อมูลจากเอกสารนี้มีปัญหาในแง่ที่ว่า ข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับแม่ชีที่ศึกษานี้มีอยู่ไม่มากนัก ข้อมูลบางส่วนก็เป็นเพียงเอกสารที่ยังไม่แพร่หลายต้องติดต่อขอข้อมูลโดยตรงจากผู้ทำการศึกษาค้นคว้าในด้านนี้เฉพาะ และเรื่องของแม่ชียังมีผู้ทำการศึกษาน้อยมาก

๒) การสัมภาษณ์ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์นี้ได้จากการสัมภาษณ์แม่ชีกลุ่มต่าง ๆ เจ้าหน้าที่และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับแม่ชีนั้น ๆ ในเรื่องเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของแต่ละกลุ่ม บทบาทหรือกิจกรรมของแต่ละกลุ่ม สำหรับในส่วนของแม่ชีกลุ่มตัวอย่าง และประชาชนกลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษานี้ การสัมภาษณ์จะอาศัยแบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยแบบสอบถามที่ใช้นี้ได้อาศัยแบบสอบถามร่างงานวิจัยของเน่งน้อย ปัญพรรค์ และนฤมล พฤษภาธร เรื่องทัศนคติของแม่ชีที่มีต่อสถานภาพและบทบาทของตนเอง โดยทำการปรับปรุงแบบสอบถามชุดนี้เพื่อปรับให้ใช้ได้กับแม่ชีกลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษา ซึ่งแบบสอบถามชุดนี้แบ่งออกเป็น ๒ ส่วน คือ

ส่วนแรก เป็นแบบสอบถามที่เกี่ยวกับภูมิหลังทั่ว ๆ ไปของผู้ตอบเอง ด้านประชาชนก็เป็นเรื่องเกี่ยวกับเพศ อายุ ความรู้ ความคุ้นเคยใกล้ชิดหรือประสพการณ์เกี่ยวกับแม่ชี ด้านแม่ชีก็เป็นเรื่องเกี่ยวกับอายุ สาเหตุของการบวช ระยะเวลาที่บวช ที่มาของรายได้ระหว่างบวช และ ฯลฯ

ส่วนหลัง เป็นแบบสอบถามที่เกี่ยวกับทัศนคติที่มีต่อสถานภาพและบทบาทของแม่ชีในเรื่องต่าง ๆ ออกมาในรูปของการเห็นด้วยและไม่เห็นด้วยในเรื่องนั้น ๆ การวิเคราะห์เสนอผลเป็นแบบพรรณนา ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับตัวเลขจะนำเสนอในรูปของตารางที่เป็นอัตราส่วนร้อยละ และการวิเคราะห์ประกอบ

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เวลาที่ใช้ไปส่วนใหญ่คือวันเสาร์ วันอาทิตย์

และวันสำคัญทางศาสนาตลอดระยะเวลา ๒ ปี แต่เนื่องจากการไปสัมภาษณ์แม่ชีที่สำนักนี้ส่วนใหญ่แล้วจะพบแต่แม่ชีที่อยู่วัดในวัยค่อนข้างสูงอายุและอยู่สำนักเป็นประจำ ส่วนแม่ชีที่ยังค่อนข้างสาวมัก จะออกไปร่วมกิจกรรมของทางสถาบันแม่ชีไทยภายนอกสำนักเสมอ ดังนั้นการรวบรวมข้อมูลส่วนตัวของแม่ชีแต่ละท่านจึงต้องใช้เวลานาน ทางด้านประชาชนการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ จะทำการสอบถามจากผู้ทั่วไปทำบุญที่วัดในวันสำคัญทางศาสนาและออกสัมภาษณ์ตามบ้านในวันเสาร์ วันอาทิตย์ รวมทั้งการส่งแบบสอบถามไปทางไปรษณีย์ด้วยส่วนหนึ่ง ในการสัมภาษณ์ประชาชนกลุ่มตัวอย่างนี้ได้รับความร่วมมือไม่มากเท่าที่ควร ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากเรื่องของแม่ชีมีค้อยได้มีความ เกี่ยวพันกับชีวิตประจำวันของพวกเขา ประชาชนไม่ค่อยมีความผูกพันใกล้ชิดกับแม่ชีมากนัก มีประชาชนในละแวกนั้นจำนวนไม่มากนักที่ไปมาหาสู่ติดต่อกับแม่ชีที่วัดนี้เป็นประจำ นอกจากนี้แล้วปัญหา และอุปสรรคที่เกี่ยวกับการเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ในส่วนของกิจกรรมหรือบทบาทของแม่ชีที่มีต่อ สังคมภายนอกชุมชน ด้วยสถานที่ที่แม่ชีไปร่วมกิจกรรมคือที่เขาเหล่านั้น เป็นสถานที่ของทางราชการที่ เข้าออกไม่สะดวกนัก เนื่องจากอยู่ในเขตชายแดน ดังนั้นการเข้าไปศึกษาเก็บข้อมูลจึงทำได้ไม่มากนัก

๓) การสังเกตการณ์ ในการศึกษาเกี่ยวกับสถานภาพและบทบาทของแม่ชีในสังคมไทยนี้ จำต้องอาศัยวิธีสังเกตการณ์ประกอบด้วยวิธีหนึ่ง เพราะบางครั้งในบางเรื่องบางกรณีอาศัยแต่การ สัมภาษณ์อย่างเดียวไม่ได้จำต้องนำเอาวิธีสังเกตการณ์เข้าประกอบ ซึ่งการสังเกตการณ์นี้ได้ใช้กับ แม่ชีกลุ่มต่าง ๆ แม่ชีกลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษา ตลอดจนประชาชนกลุ่มตัวอย่าง ทั้งในด้านการแสดง ออกทางการกระทำและการออกความคิดเห็น ทำหน้าที่ให้ผู้ให้การสัมภาษณ์ตลอดจนผู้ไปมาหาสู่กับแม่ชี ซึ่งปัญหาและอุปสรรคของการศึกษาและรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีนี้ก็ เช่นเดียวกับการสัมภาษณ์ คือด้าน ประชาชนกลุ่มตัวอย่างก็ไม่ค่อยให้ความร่วมมือมากนัก ด้านแม่ชีกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่จะพบแต่แม่ชีที่ อยู่ประจำวัดแม่ชีที่ออกไปทำกิจกรรมภายนอกไม่ค่อยได้พบปะ และที่เขาเหล่านั้นก็มีเวลาสังเกตการณ์ไม่ มากนัก ที่ทำได้คือการเข้าไปสังเกตการณ์ในสถาบันแม่ชีไทยที่วัดบวรนิเวศน์ ซึ่งเป็นแหล่งข้อมูลที่ใช้ การรวบรวมทั้ง ๓ วิธี ดังที่กล่าวมาแล้ว

ข้อจำกัดของการศึกษา

๑) เนื่องจากข้อมูลต่าง ๆ ทั้งในส่วนที่เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของสถานภาพและ บทบาทของสตรีในทางพุทธศาสนาและแม่ชี ตลอดจนงานวิจัยค้นคว้าที่เกี่ยวกับแม่ชีมีอยู่น้อยมาก อีกทั้งสถาบันแม่ชีไทย ซึ่งเป็นสถาบันหลักเพียงหน่วยงานเดียวที่ทำการควบคุมการปกครองและการ บริหารงานของแม่ชี แต่ก็ยังไม่สามารถที่จะรวบรวมการปกครองและการบริหารของแม่ชีทั่วประเทศให้มาใช้กฎระเบียบเดียวกันได้ ฉะนั้นกฎระเบียบต่าง ๆ ตลอดจนบทบาทต่าง ๆ จึงครอบคลุม

เฉพาะแต่แม่ซีเพียงบางส่วนเท่านั้น มิได้ครอบคลุมไปยังแม่ซีไปทั่วประเทศ

๒) กลุ่มประชากรที่ใช้เป็นตัวอย่งในการศึกษา กลุ่มแม่ซี เป็นแม่ซีจากวัดที่มีจำนวนแม่ซีค่อนข้างมากและหัวหน้าสำนักก็เป็นประธานสถาบันแม่ซีไทย ฉะนั้นผลการศึกษาที่ได้อาจจะมีความแตกต่างจากแม่ซีทั่ว ๆ ไป หรือแม่ซีในวัดต่างจังหวัดก็ได้ ทางด้านกลุ่มประชาชนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างของประชาชนในละแวกวัดสร้อยทองในเขตกรุงเทพมหานครอาจจะมีความคุ้นเคยหรือประสบการณ์เกี่ยวกับแม่ซีต่างจากประชาชนที่อยู่ในเขตอื่นหรืออยู่ในต่างจังหวัดก็ได้ ฉะนั้นทัศนคติของแม่ซีและประชาชนที่มีต่อสถานภาพและบทบาทของแม่ซีที่ทำการศึกษานี้อาจจะไม่ครอบคลุมไปยังแม่ซีและประชาชนทั่วประเทศได้ แต่อย่างไรก็ตามการศึกษานี้ย่อมสะท้อนให้เห็นถึงทัศนคติของบุคคลในสังคมส่วนหนึ่ง ซึ่งสามารถจะเป็นแนวทางที่จะนำไปศึกษาพิจารณาในเรื่องสถานภาพและบทบาทของแม่ซีต่อไปได้

๓) แม่ซีที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษานี้เป็นเพียงแม่ซีประเภทที่นุ่งขาวห่มขาว โคนผม โคนคิ้ว ถือสีล ๘ เท่านั้น มิได้รวมไปยังแม่ซีประเภทอื่นที่มีการเรียกชื่อกลุ่มแตกต่างออกไป ซึ่งแม่ซีประเภทอื่นเหล่านี้ต่างก็มีบทบาทต่อสังคมในบางส่วนด้วยเหมือนกัน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เรื่องราวเกี่ยวกับแม่ซีนี้ได้มีผู้ทำการศึกษาริวิจัยไว้เท่าที่สามารถค้นพบ มีอยู่ด้วยกัน ๔ เรื่อง คือ

๑) บทบาทของแม่ซีในการพัฒนาสังคม ของประคอง สิงหนาทนิติรักษ์ วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ๒๕๑๖ เป็นการศึกษาเกี่ยวกับแม่ซีที่ได้ช่วยพัฒนาสังคมในด้านต่าง ๆ แม่ซีส่วนใหญ่มีความเข้าใจว่าการเข้าไปมีบทบาทในการช่วยพัฒนาสังคมจะเป็นทางที่จะช่วยยกระดับฐานะทางสังคมของแม่ซีและมีความพร้อมที่จะอุทิศตนในงานพัฒนานี้ ส่วนใหญ่แล้วมีความสามารถและมีเวลาพอที่จะอุทิศให้กับงานพัฒนาสังคม โดยเฉพาะทางด้านการอบรมให้ความรู้ด้านศีลธรรมจรรยาจะทำได้มากเป็นพิเศษ การยกระดับฐานะของแม่ซีในสังคมให้ได้รับการยอมรับสูงขึ้นจะต้องใช้เวลานาน และต้องอาศัยความอดทนของแม่ซีที่จะเปลี่ยนแปลงทัศนคติดั้งเดิมของประชาชนที่มีต่อตน โดยในขั้นแรกแม่ซีจะต้องพร้อมที่จะทำการพัฒนาจิตใจของตนและหมู่แม่ซีให้ดีเสียก่อน

๒) ทัศนคติของแม่ซีที่มีต่อสถานภาพและบทบาทของตน ของเน่งน้อย ปัญจพรรค และ นฤมล พงศาธร ำรงงานวิจัย ๒๕๒๓

๓) แม่ชี ของเน่งน้อย ปัญจพรรค ว่างงานวิจัย ๒๕๒๓ ว่างงานวิจัย เรื่องที่ ๒ และ ๓ เป็นการศึกษาเกี่ยวกับสถานภาพและบทบาทของแม่ชีในปัจจุบัน ทศนคติของแม่ชีที่มีต่อสถานภาพ และบทบาทของตนเองในเรื่องต่าง ๆ ปัจจัยที่มีส่วนจำกัดสถานภาพและบทบาทของแม่ชีที่สำคัญก็คือการไม่มีสถานภาพเป็นนักบวชตามหลักพุทธศาสนา จากปัจจัยนี้เองมีผลทำให้หน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับศาสนาไม่ยอมรับแม่ชีหรือให้ความสำคัญแก่แม่ชีเลย สถาบันแม่ชีไทยจึงเป็นเพียงหน่วยงานเดียวที่เข้ามามีบทบาทในการบริหารการปกครองและกำหนดบทบาทของแม่ชีโดยทั่ว ๆ ไปแต่ก็ไม้อาจจะครอบคลุมไปยังแม่ชีทั่วประเทศได้

๔) The Position of Nuns in Thai Buddhism ของ Narida M. Cook วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต Australian National University 1981 เป็นการศึกษาถึงสถานภาพ ฐานะตำแหน่งของสตรีซึ่งต่อเนื่องมายังแม่ชี เมื่อเทียบกับฝ่ายชายหรือพระสงฆ์แล้ว จะเห็นได้ว่าฝ่ายแม่ชีไม่ได้รับการยกย่อง เท่ากับพระสงฆ์มาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน นับแต่สมัยพุทธกาลจนกระทั่งในปัจจุบัน เห็นได้ว่าผู้ชายจะมีความสำคัญมากกว่าฝ่ายหญิงมาตลอด และจากการศึกษาวิจัย เมื่อเปรียบเทียบแม่ชีกับพระสงฆ์ที่วัดปากน้ำภาษีเจริญ ก็จะทำให้เห็นชัดเจนยิ่งขึ้นในความแตกต่างของสองฝ่าย แม่ชีจะอยู่ในฐานะที่จะต้องอยู่ในการควบคุมดูแลของฝ่ายสงฆ์ตลอดเวลาพระสงฆ์จะเป็นผู้นำทางศาสนาแต่เพียงฝ่ายเดียวมาตลอด จากสถานภาพของแม่ชีที่มีฐานะต่ำกว่าพระสงฆ์มาก ทำให้โอกาสและเวลาที่จะทำการศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมของแม่ชีจึงน้อยกว่าพระสงฆ์ และความก้าวหน้าของแม่ชีจึงมีน้อยกว่าพระสงฆ์ ดังนั้นสถาบันแม่ชีไทยจึงเป็นหน่วยงานที่ก่อตั้งขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์ในการที่จะช่วยให้แม่ชีมีสถานภาพที่ดีขึ้น ซึ่งการที่จะเปลี่ยนแปลงสถานภาพและบทบาทของแม่ชี เพื่อให้ได้รับการยอมรับจากสังคมมากขึ้น จนกระทั่งได้รับการยอมรับว่าเป็นนักบวชด้วย ก็คือการปรับปรุงแก้ไขในเรื่องของความประพฤติ วิธีการบวช การปฏิบัติตนให้อยู่ในกรอบของธรรมวินัย การศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม และการเข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม จะทำให้แม่ชีเป็นบุคคลที่มีคุณค่าต่อสังคมมากขึ้น โอกาสที่จะได้รับการยอมรับนับถือจากสังคมใน ฐานะของนักบวชหรือผู้นำทางศาสนาก็จะติดตามมาด้วย